

Zmago Šmitek in Aneta Svetieva (ur.): Post-Yugoslav Lifeworlds. Between Tradition and Modernity. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo 2005, 207 str.

Petnajsta knjiga v zbirki Županičeva knjižnica je rezultat triletnega sodelovanja med slovenskim in makedonskim oddelkom za etnologijo in antropologijo med letoma 2000 in 2002. Zbornik obsega 207 strani in poleg izčrpnega predgovora vsebuje deset člankov, kazalo imen in pojmov ter štirideset fotografij, ki jih je v Makedoniji posnel slovenski etnolog in fotograf Jože Rehberger Ogrin.

Avtorji z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo ljubljanske Filozofske fakultete ter skopskega Instituta za etnologijo in antropologijo so gradivo za prispevke zbirali v okviru projekta Tradicionalna kultura Slovenije in Makedonije, ki je bil zastavljen kot klasična in na podeželsko okolje orientirana raziskava. Vendar so rezultati v knjigi veliko bolj tematsko, metodološko in vsebinsko raznoliki, kot bi pričakovali od tovrstnega projekta. Poleg *tradicionalne kulture*, s katero so se bolj ukvarjali makedonski avtorji, sta med teksti mesto našli tudi dve komparativni analizi slovenske in makedonske *ljudske kulture* ter tri izbrane teme o sodobni Makedoniji, ki so jih prispevali slovenski avtorji.

Pomembna odlika zbornika je izjemno bogastvo vsebin in podrobnosti, ki so bile pridobljene z etnografskim delom. Slednje tvori ogrodje večine prispevkov, predvsem pa tistih, ki se nanašajo na tradicionalno oziroma ljudsko kulturo makedonskih in slovenskih ruralnih območij. Kar polovica tekstov se ne glede na to, da so makedonski etnologi in antropologi v okviru projekta raziskovali predvsem na slovenskem Kozjanskem in Bizeljskem, slovenski pa na območju makedonskega Poreča in Mariovega, nanaša eksplicitno na Poreče. To verjetno ni naključje. V Poreču je namreč v tridesetih letih 20. stoletja raziskoval tudi poljski antropolog Józef Obrembski, katerega dela so nedavno izdali v Skopju (ur. Tanas Vražinovski). Na tem območju danes, tako kot na številnih drugih podeželskih območjih v Makedoniji, število prebivalcev hitro upada, prebivalstvo pa je tudi vse starejše, medtem ko kar tretjina makedonske populacije živi in dela v Skopju. V tem smislu so raziskave Poreča v zborniku zanimivo preverjanje starih gradiv, ki v drugačnih družbenih, političnih, religijskih, demografskih in nenazadnje etnoloških ter antropoloških okvirih pač pomenijo tudi drugačno vlogo koncepta *ljudske kulture* in *folklore*.

Ljudska kultura in *folklor*a danes nimata več tako angažirane vloge, kot sta jo imeli v času vzpona evropskega romantičnega nacionalizma v prvi polovici 19. stoletja, čeprav v slovenski in makedonski javnosti še vedno obstaja zanimanje za kmečko prebivalstvo, ki naj bi živelo pristno in neokrnjeno življenje. Njegova kultura naj bi odsevala *samobitnost naroda*, torej naroda, ki se razvija sam, brez vpliva drugega in je v svojem bistvu izviran. Predstava o takem narodu je konstrukt, ki danes služi podeželskemu prebivalstvu kot sredstvo kulturnega upora proti neugodnim razmerjem moči, ki so jih prinesle družbeno politične in religijske spremembe. Med vrsticami pa se tovrstni konstrukti ohranjajo tudi pri določenem delu zbiranja, varovanja in promoviranja nacionalnih *dediščin*.

Čeprav je koncept *ljudske kulture* in *folklore* v knjigi Post-Yugoslav Lifeworlds Between Tradition and Modernity redko obravnavan teoretično, zaznamo njegovo drugačno razumevanje predvsem skozi komparativni pristop k tovrstnim gradivom, ki je najbolj opazen v tekstih Zmaga Šmitka in Mirjam Mencej. Prvi piše o slovanski mitološki pokrajini in njeni rekonstrukciji iz toponimov, slednja pa o podobnostih in razlikah

v razumevanju čarovništva med Makedonijo (Porečem) in Slovenijo (Kozjanskim in Bizeljskim). Drugačen pristop se kaže tudi pri raziskovanju aplikativnih potencialov *ljudske kulture* v okvirih sodobne kulturne politike in menedžmenta v prispevku Petra Simoniča. Večina drugih tekstov se pogosto tematsko pokriva z gradivi Obremskega, kar nenazadnje pomeni, da so številni prispevki iz tega segmenta zbornika gosto deskriptivni v najboljšem etnografskem smislu, žal pa nekaterim primanjkuje več kontekstualizacije in komparativnosti. Slednje opazimo predvsem v prispevkih makedonskih kolegov in kolegic, ki bralcu razkrivajo podrobnosti o ljudskem pravu v Poreču ter položaju žensk na Bizeljskem in Kozjanskem (Aneta Svetieva), tradicionalnem oblačilnem videzu (Ġorġi Zdravev), magijskih zdravilskih praksah in verovanjih (Ljupčo Risteski) ter govoric nagrobnikov in epitafov v Poreču (Mirjana Mirčevska).

Jedro raziskav so avtorji poleg iz pisnih virov in literature skušali izluščiti predvsem iz tako imenovane *lokalne oralne kulture*, ki se kot nosilka tradicionalnih kulturnih vrednot od primera do primera drugače prilagaja sodobnim razmeram. Teksti tega segmenta zbornika tako pomenijo pogumen poskus obravnave podatkov, ki so še danes v laični, nekateri pa tudi v strokovni javnosti razumljeni zgolj v okviru romantično nacionalističnega čustvovanja. Menim, da se je zbornik tovrstnim pastem uspešno izognil prav s pestrostjo teoretičnih in metodoloških pristopov, z večdisciplinarnostjo in s komparativnim upoštevanjem sodobnih raziskav in teoretičnih dognanj.

V knjigo so se uvrstile, sicer v manjši meri, ampak vendarle, tudi sodobne teme iz makedonske kulture. Obravnave kompleksnih sociokulturnih prostorov, kot so poslušalstva radijskih postaj Rajka Muršiča, družbeno politična ambivalentnost novih religijskih simbolov Boštjana Kravanja in že omenjene pozicije izvajanja kulturne politike ter menedžmenta Petra Simoniča, smiselno uravnotežijo predstavitev celote življenjskih svetov na dveh najbolj oddaljenih delih nekdanje Jugoslavije – v Sloveniji in Makedoniji.

Avtorji bi se kaj hitro lahko znašli v imaginariju brezčasovne *ruralne idile* kot nosilke harmoničnih, naravnih in avtentičnih vrednot, diametrično nasprotne urbanemu univerzalizmu in moderni nacionalni državi, če ne bi zbornik pokrival tudi sočasnih plati makedonskega življenja. Slednje je razvidno tudi iz izbora reprezentativnih fotografij Jožeta Rehbergerja Ogrina, na katerih so poleg relevantnih elementov pokrajine in kulture upodobljeni predvsem ljudje, s katerimi so raziskovalci delali in se družili. Ostareli obrazi s fotografij nam namreč zelo neposredno odstirajo sodobno realnost makedonskega podeželja.

Zbornik torej predstavlja skupno izkušnjo dveh različnih, pa vendar v marsičem podobnih kulturnih prostorov; ali kot pišeta avtorja in urednika tekstov Aneta Svetieva in Zmago Šmitek: »obe deželi se srečujeta s številnimi podobnimi izzivi in problemi: nacionalizem, multikulturalizem, identiteta, demografska evakuacija in ekonomska neenakost ruralnih območij, reforme na vseh področjih družbenega življenja ... Te procese bo zanimivo spremljati in primerjati tudi v prihodnosti. Priložnosti za plodno sodelovanje bo še veliko.«

Presežna vrednost te knjige je še to, da je izšla v angleščini, kar jo približa mednarodni javnosti. To pa, upam, vzpostavlja vez med domnevnimi intelektualnimi centri in periferijami. Verjamem namreč, da prav tovrstne knjige vztrajno govorijo v prid domnevnih periferij.

Boštjan Kravanja